

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ЗНИКЛОЮ БЕЗВІСТИ ЗА ОСОБЛИВИХ ОБСТАВИН В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

LEGAL ASPECTS OF RECOGNIZING AN INDIVIDUAL AS MISSING UNDER SPECIAL CIRCUMSTANCES IN THE LEGAL REGIME OF MARTIAL LAW IN UKRAINE

Голубенко І.І., к.ю.н.,

старший викладач кафедри інтелектуальної власності та приватного права

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Стаття присвячена висвітленню питань пов'язаних з визнанням фізичних осіб зниклих безвісти за особливих обставин та визнанням фізичної особи безвісно відсутньою в умовах ведення воєнних дій на території України. Проведено аналіз положень статей Женевських Конвенцій та Додаткового протоколу до Женевських конвенцій які містять положення стосовно обмеження жорстокого поводження під час збройних конфліктів та положення, спрямовані на те, щоб запобігти зникненню людей і встановити їх долю, у випадку їх зникнення. Проведено аналіз Типового закону про зниклих безвісти розробленого Міжнародним комітетом Червоного Хреста, який став базою ухвалення Закону «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти», до якого 14 квітня 2022 року Верховна Рада України ухвалила законодавчі зміни, в зв'язку з якими закон тепер стосується цілковито розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та їх правового статусу. Зміни сприяли нормативному впорядкуванню обставин застосування правового механізму набуття правового статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, обліку, розшуку та соціального захисту таких осіб і членів їхніх сімей. На підставі дослідження діючого законодавства України, а саме: Закону «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин»; Цивільного Кодексу України; Постанов Кабінету Міністрів України проаналізовано наступні категорії статусу фізичної особи: зниклі безвісти; зниклі безвісти за особливих обставин; визнання особи безвісно відсутньою; безвісно відсутній військовослужбовець. Проаналізовано права та порядок набуття статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин та порядок, юридичний склад визнання фізичної особи безвісно відсутньою. Досліджено утворення єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, інституту Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин та утворення та діяльність пошукових груп з пошуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин.

Ключові слова: безвісно відсутня особа, зникла безвісти, зникла безвісти за особливих обставин.

The article is devoted to the coverage of issues related to the recognition of individuals as missing under special circumstances and the recognition of an individual as missing in the context of military operations on the territory of Ukraine. The author analyzed the provisions of the Geneva Conventions and the Additional Protocol to the Geneva Conventions containing provisions on the restriction of ill-treatment during armed conflicts and provisions aimed at preventing the disappearance of people and establishing their fate in case of their disappearance. The author analyzed the Model Law on Missing Persons developed by the International Committee of the Red Cross, which became the basis for the adoption of the Law "On the Legal Status of Missing Persons", to which the Verkhovna Rada of Ukraine adopted legislative amendments on April 14, 2022, in connection with which the law now deals entirely with the search for missing persons in special circumstances and their legal status. The amendments contributed to the regulatory regulation of the circumstances of the application of the legal mechanism for acquiring the legal status of persons missing under special circumstances, registration, search and social protection of such persons and their family members. Based on the study of the current legislation of Ukraine, namely: The Law of Ukraine "On the Legal Status of Persons Missing under Special Circumstances"; the Civil Code of Ukraine; and the Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine, the author analyzes the following categories of an individual's status: missing persons; missing persons under special circumstances; recognition of a person as missing; and missing military personnel. The author analyzes the rights and procedure for acquiring the status of a person missing under special circumstances and the procedure and legal composition of declaring an individual missing. The author examines the creation of a unified register of persons missing under special circumstances, the institution of the Commissioner for Persons Missing under Special Circumstances, and the creation and activities of search groups to search for persons missing under special circumstances.

Key words: missing person, missing person under special circumstances.

Постановка проблеми. Під час воєнних дій на території України зникають безвісти багато людей, що спричиняє страждання та невизначеність їх родинам і друзям. Люди мають право знати, що сталося з зниклими безвісти родичами. Під час збройних конфліктів зникають безвісти як цивільне населення, так і учасники бойових дій. Доля військовослужбовця на полі бою чи в полоні може бути невідомою. Воєнні дії та тимчасова окупація частини території України є причиною зникнення людей безвісти та їх загибелі. Дослідження питання правового статусу та процедури визнання фізичної особи безвісно відсутньою є актуальними питаннями теорії та практики.

Термін «зниклі безвісти» часто використовується набагато ширше, охоплюючи всіх осіб, чие місцезнаходження залишається невідомим, не лише у зв'язку зі збройними конфліктами, але виходячи з тематики дослідження метою є дослідити саме питання зниклих осіб в умовах ведення воєнних дій.

Отже, метою цієї статті є з'ясування правової регламентації порядку визнання фізичної особи зниклою безвісти за особливих обставин, та відмежування від поняття зниклої безвісти та визнання фізичної особи безвісно від-

сутньою. Актуальність обраної теми пов'язана з викликами сьогодення в Україні.

Виклад основного матеріалу. Право людини на життя відповідно до Конституції України є першим з невід'ємних невідчужуваних та непорушних прав людини. Право на життя належить людині від народження і захищається державою. На превеликий жаль під час війни на території право надане кожному громадянину порушується щоденно. На території України щодня зникає цивільне населення та військові.

Для ґрунтовного дослідження питання правового регулювання щодо зниклих безвісти за особливих обставин доцільно спочатку звернутись до Женевських конвенцій, які складаються із чотирьох взаємопов'язаних договорів, які містять обмеження стосовно жорстокості під час збройних конфліктів. Дані конвенції які є частиною законодавства України, містять положення, спрямовані на те, щоб запобігти зникненню людей і встановити їх долю у випадку їх зникнення. Такі заходи однозначно можуть допомогти сім'ям зниклих безвісти. Один із прикладів є заснування державою інформаційного бюро для отримання та передачі інформації про осіб, які перебувають

під захистом. Так відповідно до статті 4 конвенції «Про захист цивільного населення під час війни», особами, що перебувають під захистом цієї конвенції, є ті, хто в будь-який момент та за будь-яких обставин опиняються, у разі конфлікту чи окупації, під владою сторони конфлікту або окупаційної держави, громадянами яких вони не є [1]. Положення щодо ідентифікації таких осіб та надання інформації їх найближчим родичам передбачені у статтях 122 та 123 Женевської конвенції «Про поводження з військовополоненими» [2]. Крім того, положення, спрямовані на ідентифікацію та реєстрацію поранених і загиблих осіб, передбачені у статтях 15–17 конвенції «Про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях» [3], а в статтях 19–20 конвенції «Про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі» [4] регламентується порядок встановлення долі зниклих безвісти, які померли.

Збирання та пересилання особистих цінностей може допомогти при ідентифікації зниклих безвісти осіб. Відповідно до статті 48 Женевської конвенції «Про поводження з військовополоненими», військовополонені мають право на контакт зі своїми родинами, що може запобігати тому, щоб їх родини визнали їх зниклими безвісти. В свою чергу статтями 71, 72 передбачено надання військовополоненим спеціальних заходів, для отримання зв'язку з сім'ями, якщо вони тривалий час були без новин. В перелік таких спеціальних заходів входить: можливість надсилати та одержувати листи й поштові картки, одержувати поштою чи будь-якими іншими способами посилки, індивідуальні та колективні, які містять, зокрема, продукти харчування, одяг, медикаменти й предмети релігійного, освітнього або розважального характеру, які можуть задовольнити їх потреби, зокрема книжки, предмети культу, наукове обладнання, екзаменаційні білети, музичні інструменти, спортивний інвентар і матеріали, що дозволяють військовополоненим продовжувати навчання або займатися мистецькою діяльністю.

Женевська конвенція «Про захист цивільного населення під час війни» містить положення щодо захисту сімейного життя, що стосується сімей зниклих безвісти. Так статті 25, 26 передбачають право кожної особи, яка знаходиться на території однієї зі сторін конфлікту або на окупованій нею території, повідомляти членам своєї сім'ї, де б вони не були, а також отримувати від них відомості суто сімейного характеру. Ця кореспонденція повинна пересилатися швидко й без невинуватого зволікання. Кожна зі сторін конфлікту повинна полегшувати пошуки, які здійснюють члени розлучених війною сімей з метою встановлення контакту, та, наскільки це можливо, об'єднання.

Таким чином, всі вищезазначені Женевські конвенції містять положення, спрямовані на запобігання зникненню людей, включаючи надання можливості пошуку померлих. Проте розшук зниклих безвісти в Женевських конвенціях опосередковується значно менше.

У статтях 32–34 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року (далі – Додатковий Протокол 1) [5] передбачаються права сімей осіб, які зникли безвісти під час міжнародного збройного конфлікту.

Так статтею 32 Додаткового Протоколу 1 були значно зміцнені права сімей, оскільки в ньому зазначено, що при застосуванні його положень щодо зниклих безвісти та померлих осіб сторони міжнародного збройного конфлікту та міжнародні гуманітарні організації у своїй діяльності насамперед виходять з права сімей знати про долю своїх родичів. Дане положення не створює нового права, як зазначено в Додатковому протоколі 1, це «загальний принцип».

Статті 33 і 34 містять детальні положення щодо розшуку зниклих безвісти, ідентифікації померлих і догляду за місцями поховання осіб, які не отримають більш спри-

ятливого ставлення відповідно до Женевських конвенцій і Додаткового протоколу 1. Деякі зобов'язання щодо зниклих безвісти застосовуються після закінчення бойових дій, наприклад, сторони конфлікту зобов'язані розшукувати осіб, яких вважають зниклими безвісти, «як тільки дозволять обставини, і не пізніше, ніж після закінчення активних бойових дій».

Родини мають право отримувати інформацію про зниклих безвісти, коли їх статус буде встановлено, і вони мають право доступу до місць поховань у разі смерті зниклої особи. Додатковий протокол 1 стосується потреби сімей зниклих безвісти встановлювати їх статус. Проте відповідні положення Додаткового протоколу 1 мають один суттєвий недолік, а саме не передбачено зобов'язання інформувати сім'ї про хід пошуку зниклих безвісти осіб. Водночас Додатковий протокол 1 не передбачає додаткових заходів для полегшення повсякденного життя членів сімей зниклих безвісти, таких як регулювання правового статусу сімей та надання їм заходів допомоги. Такі дії є надзвичайно важливими для сімей, які часто борються з економічними труднощами та юридичними наслідками втрати члена сім'ї, включаючи ті, що впливають на спадщину, майно та батьківські права.

У 2009 році Міжнародний комітет Червоного Хреста прийняв «Керівні принципи/Типовий закон про зниклих безвісти» (далі – Типовий закон) [6]. Хоча ці принципи були прийняті для законодавчого врегулювання ситуації осіб, зниклих безвісти внаслідок збройного конфлікту чи внутрішнього насильства, вони визначають зниклих безвісти набагато ширше. Відповідно до Типового закону, зникла безвісти особа – це особа, місцезнаходження якої невідоме і яка – на основі достовірної інформації – була оголошена зниклою безвісти відповідно до національного законодавства у зв'язку зі збройним конфліктом і внутрішнім насильством, стихійними лихами чи будь-якою іншою ситуацією, що може вимагати втручання державного органу. У 2018 році Верховна Рада ухвалила Закон «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти», базою для його ухвалення став саме зазначений вище Типовий закон, але реалізувати на практиці його було дуже складно. Тому в подальшому було внесено зміни в законодавстві щодо розшуку зниклих безвісти в умовах війни. У тексті статті буде проведено аналіз закону зі змінами.

Цивільний Кодекс України (далі – ЦК України) у статті 43 розкриває питання визнання фізичної особи безвісно відсутньою, фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування [7]. В свою чергу у статті 44 ЦК України, міститься поняття особи, зниклої безвісти за особливих обставин в контексті встановлення опіки над майном.

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду в справі № 225/1297/17 від 07.05.2018 року визначено підстави для визнання фізичної особи безвісно відсутньою. Такими підставами є сукупність юридичних фактів, тобто юридичний склад, до якого включаються: а) відсутність відомостей про перебування фізичної особи у місці її постійного проживання; б) відсутність відомостей про дійсне перебування особи і неможливість отримати такі відомості; в) сплив річного строку з дня одержання останніх відомостей про місце перебування фізичної або з дня, визначеного відповідно до частини другої статті 43 ЦК України; г) наявність у заявника правової зацікавленості у вирішенні питання про визнання особи безвісно відсутньою [8].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» (далі – Закон) особою, зниклою безвісти за особливих обставин є особа, що зникла безвісти у зв'язку із збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією

частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру [9]. Необхідно звернути увагу на те, що в редакції Закону також міститься визначення особи, що зникла безвісти – це фізична особа, стосовно якої немає відомостей про її місцеперебування на момент подання заявником заяви про її розшук. Тож особа може бути визнана зниклою безвісти або зниклою безвісти за особливих обставин, а також може бути визнана безвісно відсутньою відповідно до ЦК України. Для цілей цього Закону особливими обставинами вважаються збройний конфлікт, воєнні дії, тимчасова окупація частини території України, надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру.

У статті 4 Закону визначено, що особа набуває статусу такої, що зникла безвісти за особливих обставин, з моменту внесення про неї відомостей, що містяться в заяві про факт зникнення, до Єдиного реєстру осіб зниклих безвісти за особливих обставин, у порядку, передбаченому цим Законом. Держателем Реєстру осіб зниклих безвісти за особливих обставин є Міністерство внутрішніх справ України. Заява подається до відповідного територіального органу Національної поліції України. Подати заяву мають право родичі зниклої безвісти особи, представник військового формування, орган державної влади, орган місцевого самоврядування, громадське об'єднання або будь-яка інша особа, якій стало відомо про зникнення. Особа вважається зниклою безвісти за особливих обставин до моменту припинення її розшуку у порядку, передбаченому цим Законом.

Надання особі статусу зниклої безвісти за особливих обставин відповідно до цього Закону не позбавляє її родичів або інших осіб права звернення до суду із заявою про визнання такої особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою у порядку, передбаченому законодавством.

Визнання особи безвісно відсутньою може бути лише за рішенням суду у порядку, визначеному главою 4 розділу IV Цивільного процесуального кодексу України [10]. У разі визнання особи безвісно відсутньою нотаріус за останнім місцем її проживання описує належне їй майно та встановлює над ним опіку. За заявою заінтересованої особи чи органу опіки та піклування над майном фізичної особи, місце перебування якої невідоме, опіка може бути встановлена нотаріусом до ухвалення судом рішення про визнання її безвісно відсутньою.

Рішення про визнання особи безвісно відсутньою може бути скасоване лише судом. Підставою для скасування рішення є одержання судом заяви про появу фізичної особи, яку було визнано безвісно відсутньою або відомостей про місцеперебування цієї особи. Заяву може бути подано особою, яку було визнано безвісно відсутньою або іншою заінтересованою особою до суду, який ухвалив рішення про визнання особи безвісно відсутньою або до суду за місцем перебування особи. Відповідно, у разі скасування рішення суду про визнання фізичної особи безвісно відсутньою правові наслідки такого визнання втрачають свою силу, а права такої особи мають бути поновлені у встановленому законом порядку.

В той же час набуття особою статусу зниклої безвісти можливе з моменту подання заяви до органів Національної поліції про факт зникнення особи безвісти та її розшук. Особа вважається зниклою безвісти до моменту припинення її розшуку. Водночас набуття фізичною особою такого статусу не перешкоджає зверненню до суду її родичами чи іншими заінтересованими особами із заявою про визнання її безвісно відсутньою чи оголошення її померлою. Навіть при прийнятті судом одного з цих рішень особа не втрачає свої права як зникла безвісти. Особа, зникла безвісти, має всі права, гарантовані Конституцією та законами України, а також має право на всебічне розслідування обставин її зникнення та встановлення її місцеперебування.

Іноземець чи особа без громадянства, яка зникла на території України, набуває правового статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин, у порядку, передбаченому цим Законом, якщо така особа перебувала на території України на законних підставах. Підстави для перебування іноземців та осіб без громадянства на території України встановлені статтею 4 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» № 3773-VI від 22 вересня 2011 року [11].

Відповідно до статті 8 Закону, набуття правового статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин, не зменшує обсяг цивільної правоздатності такої особи. З моменту внесення даних про особу, зниклу безвісти за особливих обставин, до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин над майном такої особи може бути встановлено опіку в порядку, передбаченому ЦК України. Набуття правового статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин, не змінює її сімейного стану до моменту розірвання шлюбу за заявою другого з подружжя внаслідок визнання особи безвісно відсутньою або до моменту оголошення такої особи померлою. За особою, зниклою безвісти за особливих обставин, зберігаються місце роботи та займана посада, але не більш як до моменту визнання її безвісно відсутньою чи оголошення померлою у порядку, встановленому законодавством.

Необхідно звернути увагу на визначення яке міститься в пункті 2 Постанови Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 884 «Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення сім'ям військовослужбовців, захоплених у полон або заручниками, а також інтернованих у нейтральних державах або безвісно відсутніх», у цьому Порядку під терміном «безвісно відсутній військовослужбовець» слід розуміти зниклого безвісти під час захисту Вітчизни військовослужбовця, щодо якого понад 15 днів відсутні відомості про місце його перебування, крім відомостей про самовільне залишення військової частини або місця служби [12]. Цей порядок визначає механізм виплати грошового забезпечення, в тому числі додаткових та інших видів грошового забезпечення, сім'ям військовослужбовців Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення, Держспецтрансслужби та Держспецв'язку, захоплених у полон або заручниками, а також інтернованих у нейтральних державах або безвісно відсутніх.

Відповідно до Закону утворено інститут Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Статтями 10–11 передбачено, що уповноважений є посадовою особою центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері дотримання норм міжнародного гуманітарного права на всій території України, на яку покладено повноваження щодо координації розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та вирішення інших питань, пов'язаних із цим. Стаття 12 передбачає єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, який створюється для накопичення та централізації відомостей та даних про таких осіб, а також обліку інформації, необхідної для їх ефективного розшуку. Міністерством внутрішніх справ України для реалізації створення реєстру був видан Наказ від 29 серпня 2022 № 535 «Про затвердження Положення про Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» [13].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 року № 511 «Деякі питання виконання Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», затверджено Положення про Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин та Порядок утворення та діяльності пошукових груп з пошуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин [14].

Члени сім'ї особи, зниклої безвісти за особливих обставин, мають право на соціальний захист у порядку, визначеному законодавством України.

Висновки. На сьогодні в Україні існує позитивна динаміка врегулювання питань пов'язаних з зниклими безвісти. Законодавство України розвивається відповідно до норм міжнародного права, збалансовуючи систему понять та створення відповідних органів та процедур для пошуку зниклих безвісти в умовах ведення воєнних дій на території України.

Правила визнання фізичної особи безвісно відсутньою містить стаття 43 ЦК України, відповідно до частини першої якої фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування. Порядок визнання фізичної особи безвісно відсут-

ньою встановлюється Цивільним процесуальним кодексом України. Правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, визначає Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», відповідно до якого особливими обставинами вважаються збройний конфлікт, воєнні дії, тимчасова окупація частини території України, надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру. Особа набуває статусу такої, що зникла безвісти за особливих обставин, з моменту внесення про неї відомостей, що містяться у заяві про факт зникнення, до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, у порядку, передбаченому Законом України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», та вважається такою, що зникла безвісти за особливих обставин, з моменту подання заявником заяви про факт зникнення особи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про захист цивільного населення під час війни : Конвенція від 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.
2. Про поводження з військовополоненими : Конвенція від 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text.
3. Про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях : Конвенція від 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text.
4. Про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі : Конвенція від 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text.
5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.
6. ICRC, Advisory Service on International Humanitarian Law, 'Guiding Principles/Model Law on the Missing', 28 Feb. 2009. URL: <https://www.icrc.org/en/document/guiding-principles-model-law-missing-model-law>.
7. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print>
8. Постанова КЦС ВС у справі № 225/1297/17 від 07.05.2018 р. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74342201>
9. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Закон України від 12 липня 2018 р. № 2505-VIII назва Закону в редакції Закону № 2191-IX від 14.04.2022 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text>
10. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004р. №1618-IV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n8319>
11. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22 вересня 2011р. № 3773-VI / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>
12. Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення сім'ям військовослужбовців, захоплених у полон або заручниками, а також інтернованих у нейтральних державах або безвісно відсутніх : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 884 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/884-2016-%D0%BF#Text>
13. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Наказ 29 серпня 2022 р. № 535. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0998-22#Text>
14. Деякі питання виконання Закону України Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 р. № 511 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/511-2022-%D0%BF#Text>